

Forskningsartikel

Urban norm tar form

Doktriner, historiska ekon och kollektivt identitetsbyggande i svensk nyhetsmedia

Angelika Sjöstedt

The article follows how the term “urban norm” has been used in Swedish-language news media. The analysis critically examines what is normalized when the concept of urban norm is attributed meaning. In the article, the author also reflects on the concept’s potential to contribute to changes in unequal power relations between and in different places. By using the discourse theoretical method of “following the signifier” (Chang & Glynos 2011), the author examines the presence of the concept of urban norm in the news media, as well as the ideological connections made to the concept at different times. The article traces doctrines, historical echoes and collective identity building that build up and organize meanings of the concept of urban norm today.

Keywords: urban norm; media; discourse

Artikeln följer hur begreppet “urban norm” hittills använts i svenskspråkig nyhetsmedia. Analysen granskar kritiskt vad som normaliseras när begreppet urban norm tillskrivs mening. I artikeln reflekterar författaren också över begreppets potential att bidra till förändring av ojämlika maktrelationer mellan och på olika platser. Genom den diskursteoretiska metoden att “följa signifikanten” (Chang & Glynos 2011) undersöks förekomsten av begreppet urban norm i nyhetsmedia och vilka politiska och ideologiska kopplingar som görs till begreppet vid olika tidpunkter. Artikeln spårar doktriner, historiska ekon och kollektivt identitetsbyggande som bygger upp och organiserar betydelser av begreppet urban norm.

Nyckelord: urban norm; media; diskurs

Det är sommar 2021 och jag spanar mot de rundade konturerna av blå fjäll som jag kan se från mitt köksfönster medan jag lyssnar på radion. Det är programmet *Byrådet* som sänds i Sveriges Radio P1 med temat “urban norm”.¹ Jag lyssnar till Kristina Ernehed, en av grundarna av medborgarinitiativet *Krokoms växtkraft* (se Ernehed et al. 2020).² Kristina och jag bor i olika byar i samma glest befolkade och vidsträckta kommun i Jämtland. Byarna ligger cirka 4 mil ifrån varandra, men byn där jag bor ligger närmare grannkommunen Östersund och stan (sydsamiska Staare). Det är förstås betydelsefullt eftersom det är den enda staden i regionen, mitt emellan

Sjädtavallie (Sundsvall) och Tråante (Trondheim) som ligger 20-25 mil åt vardera håll i väst-östlig riktning.³ Kristina berättar för radioprogramledaren hur viktigt det varit för medborgarinitiativet Krokoms växtkraft att använda begreppet urban norm för att synliggöra och ifrågasätta varför vissa samhällssatsningar anses viktigare att göra än andra, varför, till exempel, vissa skolor ses som nedläggningsbara och inte andra. Detta signalerar att begreppet urban norm kan vrida på perspektiven i politiken lokalt och nationellt och ha en konstruktiv funktion för att adressera orättvisor när det gäller tillgång till välfärd och samhällsservice. Men, säger hon sedan, “när man jobbar normkritiskt gör man ju också nånting annat till en norm”. Denna mening sätter fingret på både möjligheter och risker

¹ Byrådet, “Urban norm” sändes 26 juli 2021 (<https://sverigesradio.se/avsnitt/urban-norm>, hämtad 2021-11-19).

² Ernehed arbetar professionellt med landsbygdsfrågor och har arbetat aktivt bland annat inom Hela Sverige ska leva och Sveriges hembygdsförbund.

³ För en reflektion över ambivalensen inför byvärldens nyliberala utveckling, se Grelsson Almestad och Sjöstedt (2020).

med det både subversiva och normerande arbete som nya begrepp kan utgöra.

I offentlig debatt tycks begreppet urban norm ofta användas för att just vända på perspektiven och visa att satsningar och behov anpassade till städer och positivt laddad urbanisering görs på bekostnad av mindre samhällen samt lands- och glesbygd. Motrörelsen har ofta blivit att vända på motsatsparet stad och land och framställa "landet" som bättre än "staden". Detta innebär dock inte att själva idén om urban/rural som motsatser ifrågasätts eller rubbas i grunden. Istället kan det innebära att "det rurala" normaliseras på särskilda sätt som även de verkar exkluderande och kanske inte alls särskilt normkritiska. Att det är just ordet *normkritiskt* som används i radioprogrammet signalerar en koppling till kunskaper om att normer kan ha negativa effekter och att det inte räcker med att bara kartlägga dem, utan att det även krävs en kritisk diskussion och ett förändringsarbete, något som inte minst feministiskt och queerteoretiskt orienterad forskning bidragit med kunskap om (Björkman & Bromseth 2019). Efter att ha lyssnat på radioprogrammet är mitt intryck att det finns mycket att reflektera över när det gäller hur begreppet urban norm används, vad det gör i media och hur det i mediekontexter samspelar med forskning och akademisk begreppsutveckling.

Lotta Svensson, forskare och förgrundsgestalt för forskningen om urban norm i Sverige, deltog även hon i radioprogrammet *Byrådet*. Hon framhöll att en hel del forskning handlat om vad den urbana normen har för effekter på människors liv, till exempel om unga flyttar från eller stannar på sina små hemorter (Svensson 2017) eller om den påverkar (om)fördelning av samhällsresurser (se t.ex. Lundgren 2021), och att begreppets styrka är dess fokus på maktrelationer som har med plats att göra. Etnologen Anna Sofia Lundgren (2021: 10) understryker att det i konkreta analyser är "viktigt att tänka sig att urbana normer kan ta sig många olika uttryck. Deras effekt är dock att de får land och stad att framstå som väsensskilda och att städer görs till den utgångspunkt som saker och ting beskrivs och också bedöms utifrån".

Den här artikeln syftar inte till att kartlägga vilka uttryck och företeelser som bygger upp en urban norm. Istället fokuserar jag på själva artikulationen och användningen av begreppet urban norm i tryckta media. Syftet med denna artikel är att spåra hur urban norm hittills använts i svenskspråkig nyhetsmedia. Genom

analysen vill jag även kritiskt granska vad som normaliseras när begreppet tillskrivs mening samt reflektera över dess potential att bidra till förändring av ojämlika maktrelationer mellan och på olika platser.

Metod, material och analytiska ingångar

Genom den diskursteoretiska metoden att "följa signifikanten" (Chang & Glynos 2011) undersöker jag förekomsten av begreppet "urban norm" och vilka politiska och ideologiska kopplingar som görs till begreppet vid olika tidpunkter i mediematerialet. Det diskursteoretiska angreppssättet kan inte ge alla svar på hur ett begrepp som urban norm förstås eller används i samhället i stort, men analysen kan belysa *hur* tryckta medier bidrar till att politisera ett begrepp och på så sätt forma ett "politiskt och ideologiskt landskap" i vid bemärkelse (Chang & Glynos 2011: 109). Att undersöka signifikantens funktion har blivit vanligt i kritiska mediastudier för att visa hur begrepp fylls med innehåll och hur deras betydelse normaliseras och hegemoniseras (Phelan & Dahlberg 2011). Analysen bidrar med att undersöka vilket innehåll begreppet urban norm fylls med över tid, och kan därför ge en fingervisning om vilka betydelser av begreppet urban norm som hittills normaliserats. Detta bygger på antagandet att media är en arena för att skapa vad som blir det förväntade och underförstådda – det som kan sägas utgöra en norm – och hur detta förutsätter konstruktioner av centrum och periferier (Sjöstedt Landén, Ljuslinder & Lundgren 2017). Det här innebär att analysen undersöker förändring medan den sker, vilket betyder att bilden som ges i denna artikel inte ska betraktas som fast eller färdig, utan som en utgångspunkt för vidare diskussion och debatt om begreppet urban norm.

Det material som analyseras här innefattar artiklar med sökordet "urban norm" i Mediearkivet Retriever till och med juli 2021. Ingen bortre tidsgräns bakåt i tiden angavs i sökningen. Sammantaget ger en sökning på begreppet urban norm 316 träffar i svenskspråkiga medier fördelat på 50 tryckta tidningar samt 53 webbaserade tidningar. Materialet omfattar omkring 590 sidor text samlat i en pdf-fil.

Konkret har analysen genomförts genom att jag läst igenom hela materialet för att få en uppfattning av helheten. Sedan började jag med att följa signifikanten, det vill säga begreppet urban norm, genom att använda sökfunktionen i pdf och söka ut "urban norm" där det används explicit i materialet. Jag har gått igenom de

Tabell 1. Tabellen visar en översikt över tidningar som förekommer i materialet med fler än 10 publicerade artiklar under hela tidsperioden. Webbversioner och tryckta redovisas tillsammans.

Tidningar	Antal	Publiceringsform	Ledare
Östersunds-Posten	37	Tryckt+webb inkl Premium	C
Länstidningen Östersund	36	Tryckt+webb inkl Premium	S
Landets Fria Tidning; Uppsala Fria Tidning	18	Tryckt+webb	Partipolitiskt obunden
Ljusdalsposten; Hudiksvalls Tidning; Helahälsningland.se	16	Tryckt+webb	L+C
Gotlands tidningar; Helagotland premium	14	Tryckt+webb	C+S

cirka 350 tillfällen då begreppet används i materialet för att undersöka i vilka sammanhang begreppet används och i relation till vilka andra begrepp, uttryck och ordval det ges betydelse. Jag har sedan fortsatt följa signifikanten genom att undersöka hur begreppet urban norm positioneras i vidare sammanhang. För det har jag använt Gunnel Forsbergs (2001) typologiska genomgång av den parallella utvecklingen av genus- och rurala studier där hon finner fyra ”doktriner” som avlöst varandra och som handlar om underordning (*subordination doctrine*), bemyndigande (*empowerment doctrine*), bestridande av dikotomier (*contesting dichotomies doctrine*) och multidimensionalitet (*multidimensional doctrine*). Typologin synliggör de historiska kontexter som jag menar fortsätter att påverka hur begreppet urban norm artikuleras diskursivt idag. Anledningen till att just Forsbergs genomgång har fått rama in analysen är att den ger en övergripande bild av de idéer som influerat de centrala teman som mediematerialet om urban norm tar upp i termer av plats och identitet. Forsberg utgår från en svensk/(nordisk) kontext vilket är relevant för debatten om urban norm som förts i svenska medier och som analyseras här. Detta grepp relaterar till diskursteorins ambition att beskriva de sociala och symboliska funktioner som diskurser har genom att de färdas mellan olika arenor. Analysen ger vidare exempel på vad de olika användningarna kan ha för funktion för subjektformering och de känslomässiga krafter de kan bidra till att framkalla. Här blir det även av intresse att undersöka vilka subjektiviteter och positioner som exkluderas respektive inkluderas. Poängen med att också försöka identifiera vad som *inte* sägs är att synliggöra hur artikulationer av urban norm möjliggör specifika känslomässiga bindningar och identifikationer men inte andra (jfr Phelan & Dahlberg 2011: 20).

Valet av tryckt media som analysmaterial hänger samman med att det är en medieform som funnits under längre tid än till exempel sociala medier och det är möjligt att följa begreppet över tid i Mediearkivet Retriever. Analysen ger trots det endast en partiell bild av begreppets framväxt och den kan inte svara på var begreppet först uppstått i en vidare svensk kontext. De citat som valts ut i analysen belyser både tidsmässiga och tematiska aspekter. Analysen inleds med exempel på hur begreppet tar form i medierna genom rapportering om byråkratiska initiativ. Sedan undersöks de centrala artikulationerna och hur dessa är sammanvävda med de doktriner Forsberg identifierat, samt begreppets subjektiverande funktioner. Avslutningsvis diskuteras begreppets politiska uppbyggnad och bakgrund och möjliga konsekvenser för vidare användning.

Begreppet urban norm tar form: Media, byråkrati och akademi

År 2003 lämnar dåvarande statliga myndigheten Glesbygdsverket ett tjänstemannaförslag som yttrande

över betänkandet ”Mot en ny landsbygdspolitik” (SOU 2003:29). Där skriver de att ”politiken för samhällsbyggandet” i princip är ”helt uppbyggt från en urban norm”. Det är första gången som begreppet förekommer i Mediearkivet som ett pressmeddelande. Det verkar dock inte ha genererat några ytterligare nyhetsartiklar och begreppet får inget genomslag vid det tillfället. Det är först 2014 som det plockas upp i de tryckta medierna igen då *Västerbottens-Kuriren*, *Länstidningen* i Östersund och tidningen *Land* lyfter fram filmaren Clara Bodéns kortfilm *Lgh+bil+allt jag äger och har* samt *Fria Tidningen* som rapporterar om föreningen Unga på landsbygden och deras närvaro vid Almedalsveckan. Särskilt under åren 2016 och 2017 förekommer begreppet urban norm extra frekvent i media och debatt. Det kan ha att göra med att den parlamentariska landsbygdskommittén tillsattes av den socialdemokratiskt ledda regeringen 2015. Kommittén presenterade 2017 sitt betänkande i *Landsbygdsutredningen* (SOU 2017:1). I själva utredningen används inte begreppet, men under denna tid kan det ändå antas att det fanns ett behov av ett språkbruk som satte ljuset på klyftor mellan land och stad. Det är också när Landsbygdsutredningen kommenteras i mediematerialet som begreppet åter dyker upp:

Landsbygdsutredningen insinuerar att det finns en urban norm som påverkar beslut och attityder som är negativa för landsbygden, men begreppet nämns aldrig vid namn. Vi önskar mer kunskap om den urbana normen och storstadsmaktordningen, vilket utelämnades ur utredningen, säger Staffan Nilsson, även han ordförande i Hela Sverige ska leva (*Tidningen Ångermanland* 25 mars 2017).

Närliggande begrepp som ”storstadnorm” förekommer också i materialet. När det gäller storstad är främst Stockholm och eventuellt Göteborg och Malmö de noder av centralisering och ekonomisk investering som kontrasteras mot den övriga lands/orten/bygden och glesbygden. Detta gör att begreppet storstadnorm kan användas för att särskilt hänvisa till den globala urbaniseringens ojämlikheter i tillväxt som gynnar särskilt de större storstadsregionerna.

Till skillnad från begreppet storstadnorm artikuleras begreppet urban norm på sätt som synliggör hur även mindre urbana centra gynnas på bekostnad av lands- och glesbygder. I mediematerialet används urban norm även just för att visa på centraliseringen till mindre städer, som till exempel i Västerbotten, eller Umeåregionen, där Umeå ses som centrum och norm för en region som till stor del annars består av glesbygd.

Det är i hög grad landsbygder som bär upp Umeåregionen. Och det är i hög grad omgivande byar som bär upp enskilda kommunernas

centralorter. Så stark är den urbana normen, att många nog automatiskt betraktar landsbygderna som ett, i bästa fall, komplement till städerna. Eller som släpvagnar i utvecklingen. Praktiska och behändiga att haka på där bak. I synnerhet i marknadsföringen. Men inga riktiga motorer som driver framåt på egen hand (*Västerbottens-Kuriren* Premium 15 apr 2021).

I de flesta artiklar används begreppet urban norm som om det förutsätts att läsaren vet vad det betyder. Det kan innebära att begreppet anses ha blivit så pass etablerat att det går använda utan ytterligare förklaring. Samtidigt innebär det att det mystifieras, eftersom det finns många möjliga sätt att förstå vad det betyder i olika sammanhang. I de fall då begreppet ges en explicit förklaring handlar det om urbana respektive rurala "push and pull"-effekter som gör att unga vill stanna eller flytta. Det handlar ofta om diskussioner som förs utifrån något slags professionellt arbete för och på landsbygden. Ett exempel är när forskaren Charlotta Melander vid KTH citeras:

– Det finns en omfattande diskussion om att det är en urban norm i kombination med befintliga maktstrukturer som driver gapet mellan stad och land. Att de som väljer att stanna på en mindre plats ses som förlorare och de som flyttar är vinnare (*Smålands-Tidningen* 30 sept 2016).

Ett annat exempel är när Helena Forsgren, projektledare för Youth Up North i Umeå, konstaterar att "det finns en urban norm i samhället som leder till att många unga som bor på landsbygd och glesbygd känner press på sig att flytta" (*Norran* 26 juni 2020). Båda dessa exempel visar hur begreppet länkas samman med en diskussion om urbaniseringen och "flyttlasspolitikens" konsekvenser som pågått sedan 1900-talets andra hälft (Hansen 1998; Sjöstedt Landén 2012).

Exemplen visar hur forskning ofta är en del av medierepresentationerna av begreppet urban norm. Eftersom forskning även blir en del av den mediala diskursen är det viktigt att också föra en akademisk diskussion om de mediala representationerna av begreppet. De mediala representationerna står inte helt avgränsade från större skeenden i forskningens utveckling, inte minst när det gäller rurala studier och genusstudier.

Politiska sammanvävningar och ekon från historien

I sin jämförelse mellan den parallella framväxten av rurala studier och genusstudier skriver Gunnel Forsberg (2001) att målet med båda dessa vetenskapliga fält initialt var att *synliggöra* det rurala respektive det kvinnliga för att höja dess status som akademiska forskningsfält. Under 1980- och 90-talen var jämställdhetssatsningarna i lands- och glesbygden många (Rönblom 2008; Dahl 2004;

Forsberg 2010). Stiftelsen *KvinnorKan* var en del av denna utveckling och bildades 1982 med syfte att "föra fram kvinnliga värderingar, visa upp kvinnliga förebilder, visa på bredden av kvinnors kunskap och skapa mötesplatser för kvinnor" (Nationalencyklopedin, *KvinnorKan*). Stiftelsen hade sitt kansli i Stockholm, men inte minst i Jämtland – vars näringar till stor del byggs upp av småföretagande – frodades *KvinnorKan*-rörelsen under 1990-talet. En av de stora handels- och företagarmässorna som stiftelsen arrangerade förlades till Östersund 1994.

Möjligen utgör denna historia förklaringen till att flera landsbygdsaktörer idag är verksamma i Jämtland, samt till att ett relativt stort antal artiklar i mediematerialet publicerats i jämtländska tidningar. Det är *Länstidningen* i Östersund och *Östersunds-Posten* som toppar listan för antal artiklar som innehåller sökordet "urban norm" i Medicarkivet. I dessa texter sätts också ofta plats och kön i relation till varandra.

Kvinnor i glesbygd är dubbelt förtryckta under mansnormen och storstadsnormen (ledare, *Östersunds-Posten* 18 nov 2015).

Det är Karin Jonsson som skriver, grundaren av facebookgruppen Glesbygdsgirls. Silow Kallenberg et al. (2017: 26), som beforskat gruppen med netnografisk metod, fann att självpresentationerna i forumet "förhåller sig till diskurser om skillnader mellan stad och land", och att skapandet av det rurala hela tiden relateras till det urbana. Detta är ett tema som återkommande både synliggörs och ifrågasätts i mediematerialet. Karin Jonsson förtydligar:

Det är staden vi utgår ifrån att våra barn ska bo och verka i, fast vi själv bor och verkar i glesbygd, för att alla signaler skriker att det är inte värt, det är inte status, det är dödsdömt att bo i glesbygd. Det är sanningen att man är dum och utan mål och mening om man är tjej som valt att bo i gles bebyggelse (*Östersunds-Posten* 18 nov 2015).

Båda citaten ovan kan med Gunnel Forsbergs ord (2001: 154) ses som ekon av en "subordination doctrine" som hon menar reproducerades i både landsbygds- och kvinnoforskningen under 1980- och 1990-talen, och som innebar att framställa såväl det rurala som kvinnor som offer för urbanisering och patriarkat. Trots att det är viktigt att synliggöra det underordnade så riskerar detta alltså samtidigt att reproducera de dikotomier av urban/rural respektive manlig/kvinnlig som skapats i moderniteten.

Forsberg (2001) menar att det med tiden även växte fram en "empowerment doctrine" som innebar att urbana och patriarkala normer utmanades. Landsbygden framställs då som renare och bättre än den stressiga och smutsiga staden och kvinnor framställs som mer kapabla och uthålliga att klara av den omsorg som behövs när välfärdssamhället dras tillbaka (Forsberg 2001: 155).

Det är inom denna doktrin som många gräsrotsprogram för landsbygdssatsningar och jämställdhetsarbete återfinns, liksom kampanjen *Hela Sverige Ska Leva*⁴ och mycket nordisk aktionsforskning.

Många av dessa projekt finansierades av den statliga myndigheten Glesbygdverket som ju alltså gav upphov till den tidigaste förekomsten av begreppet urban norm i det mediematerial som analyseras här. Forsberg (2001) konkluderar dock att inte heller empowerment-doktrinen ifrågasatte dikotomierna. Däremot har det postmoderna tänkandet enligt Forsberg (2001: 156) resulterat i en mer konstruktivistisk ”contesting dichotomies doctrine” där maktrelationerna mellan det som betraktas som ruralt respektive urbant kommit i fokus. Ett sådant perspektiv innefattar att identifiera *olika slags ruraliteter*, inte minst skillnaderna mellan dem som lyckats ställa om till ett moderniserat servicesamhälle och dem som inte lyckats skapa egen tillväxt och driva entreprenöriell utveckling, och därigenom blivit ännu mer marginaliserade (se Vallström 2014). Denna konstruktivistiska vändning innefattar enligt Forsberg (2015: 156) ett ifrågasättande och dekonstruerande av ”the concept of the hegemonic white male middle-class Mr Average kind of countryside”. Istället tas utgångspunkt i att landsbygder omfattar en ”diversity of gender, race and sexuality” vilket också innebar ett ifrågasättande av själva dikotomin urban/rural. Denna inriktning inom rurala studier sammanfaller med kritiska jämställdhetsstudier i en svensk och nordisk kontext (se t.ex. Dahl 2004, 2005).

Även denna ”doktrin” manifesteras i mediematerialet. Återkommande i artiklar från 2016 och framåt är att begreppet urban norm sätts samman med ett mer utbrett normkritiskt och intersektionellt tänkande som inkluderar flera förtryckande strukturer. Ett exempel är i en artikel i ETC där Svante Tidholm, grundaren av föreningen *Män för jämställdhet*, berättar:

– Vi måste också se att feminism och jämställdhet hänger ihop med andra förtryck, med vithetsnormen, rasism, klassfrågor, det hänger ihop med varifrån du kommer, om du tillhör en urban miljö eller om du lever utanför en urban norm (ETC 19 okt 2017).

Ett annat exempel är en ledare i *Östersunds-Posten* publicerad på internationella kvinnodagen 8 mars 2016. Det är en önskelista för framtiden som gör gällande att urban norm ”såklart” utgör ”en av delarna i den intersektionella analysen” där olika slags strukturellt förtryck kan synliggöras samtidigt. I andan av att sätta samman urban norm med maktanalyser finns också exempel på klassanalys. Utanförskap är inte bara en känsla, hävdas det exempelvis i en artikel:

⁴Hela Sverige ska leva startade som en kampanj på 1980-talet. Idag är det en organisation som samlar 5000 organisationer och grupper som ofta tar form som just byalag eller andra intresseorganisationer (helasverige.se).

Det är en återspeglning av och ett vittnesmål om vad de senaste 20 årens samhällsutveckling med växande ekonomiska klyftor och en allt starkare urban norm gör med människor (*Arbetsbladet* 24 jan 2019).

Den mer konstruktivistiska synen lägger således grunden för vad Forsberg kallar en ”multi-dimensional doctrine”. Hon menar att denna har bidragit till att synliggöra komplexitet, ambivalenser och paradoxer kring ruralitet, femininitet och maskulinitet. Landsbygden är så mycket mer än vad som tidigare erkänts och tidigare mål inom forskningen att definiera distinkta kategorier har ersatts med intresse för komplexitet och ambivalenser.

I medieartiklarna är konst återkommande en arena för att utmana normer och det framhålls att kultur både kan pågå på små orter och i glesbygd och att den kan förmedla olika sätt att leva på lands- och glesbygd trots urbana normer. Här återfinns bildkonst av unga som diskuterar normer och HBTQ på glesbygd (*Alingsås Tidning* 5 aug 2017), teateruppsättningar (*Östersunds-Posten* 4 okt 2016) och gräsrotsaktivism (*Landets Fria* 24 maj 2017). Här har föreningen Unga på landsbygden fått ett relativt stort genomslag i tryckt media. Flera artiklar behandlar kopplingen mellan konst och urban norm som kritik mot hur ungas möjligheter kringskärs genom att de tvingas flytta till städer för att anses lyckade av andra och sig själva (t.ex. *Skaraborgsbygden* 18 nov 2016).

Närvaron av de olika doktriner som Forsberg (2001) beskriver, tar form i mediematerialet som ett slags historiska ekon (Lauri 2021; Scott 2011). Genusvetaren Johanna Lauri (2021: 58) har visat hur ”ett återbrukande av historien inte bara används för att omforma diskursen utan också för att legitimera dess existens”. Sådana ekon består i medierna av tidigare formulerade idéer och krav som sedan plockas upp och infogas i diskurser om urban norm. Begreppets historiska hemvist liksom var det ekar ifrån kan därför förbli dolt och bidra till mystifieringen av begreppet.

Verktyg för kollektivt identitetsbyggande

Urban norm aktiveras i flertalet artiklar för att visa på de nyliberala fällor som landsbygden själv verkar gå i. Här tycks begreppet delvis ha funktionen av ett språk för självreflektion från lands- och glesbygdens sida.

Landsbygdens aktörer har ibland, ur ett nationellt perspektiv, trasslat in sig i just en sådan urban norm. Man har valt att rätta in sig i ledet. Ett stort misstag varje gång det sker. Det är livsfarligt att börja reducera sig själv till de stereotyper storstädernas makt-havare ser och förväntar sig på sina semestrar (Opinion, *Västerbottens-Kuriren* 16 apr 2021).

Samtidigt finns ett behov att även kunna framhålla de problem som faktiskt finns med små städer, glesa bygder och långa avstånd, men att ”urban norm är en lurig

jäkel som får alla att tro att storstaden är det enda rätta levnadssättet, tempot och coola” (*Östersunds-Posten* 29 dec 2017). I några av artiklarna handlar det även om att reflektera över medierna som ”bovar i dramat” när det gäller att skapa urbant företräde.

Medias centralisering och medieskuggan som lägger sig över landsbygden är ett ständigt inslag i samhällsdebatten. Men när storstadsjournalisterna försöker närma sig landet utanför city blir det i alla fall problem. De speglar periferin som något exotiskt och gör det utifrån sitt eget storstadsperspektiv. De följer med trenden och bidrar till den urbana normen (*Östersunds-Posten* 26 mars 2015).

Budskapet är att det gäller att inte dras med och ”gå på” bilden av ”periferin”. Det görs även kopplingar mellan nedläggningar av landsortspress och urban norm:

– Den urbana normen förstärks och det blir svårare att leva och känna sig delaktig i ett lokalsamhälle. Man får inte den information man behöver, kommunerna kan göra lite som de vill, det finns ingen riktig genomlysning. Det var en fullkomlig självklarhet tidigare – hölls det ett politiskt möte så var en journalist där. När den typen av bevakning försvinner öppnar upp både för korruption, maktmissbruk och populism (*Dagens ETC* 31 aug 2016).

Urban norm presenteras också som ett begrepp som kan användas för att försvara en underdog-position och sätta ord på sina upplevelser:

Folk som kanske tidigare upplevt en orättvisa de inte kunnat sätta fingret på, kan nu sluta knyta näven i fickan och istället kritisera den urbana normen. Urban norm är ett nytt begrepp som växt fram i Sverige (*Nordsverige* 2 aug 2018).

Eftersom det råder en så stark urban norm i samhället blir det på sätt och vis ett statement att älska sin hembygd (*Västerbottens-Kuriren Plus* 8 aug 2018).

Det finns som tidigare nämnts en överrepresentation av artiklar från tidningar i norra Sverige. Men i materialet finns även en kommentar som påminner om att relationerna mellan det rurala och urbana inte bara är kopplade till förhållanden i norra Sverige, även om den analysen verkar ha banat väg för den ökade användningen av begreppet.

Hur står det till med landsbygden i Sverige i dag? – Jag tycker att man bör ha en mindre urban norm i dag. Det pågår en debatt i norra Sverige om att det är viktigt att ha en politik som ger landsbygden schyssta förutsättningar, det behövs även i södra Sverige (*Hallands Nyheter* 29 sept 2016).

Att vända på dikotomin urban/rural och sätta det rurala först får funktionen av att inge styrka och stolthet. Det kan vara ett sätt att uppvärdera en icke önskvärd position inför både andra och sig själv. Det kan vara viktigt för människors och platsers integritet, att inte betraktas som offer, och att kräva sin rätt till exempelvis välfärd och samhällsservice. Men att på detta sätt ”fastna” i dikotomin medför också risker såsom homogeniserande förståelser av land och stad. Tidigare studier, inte minst i samband med protester mot gruvor, synliggör hur små samhällen ofta splittras och där kön och etnicitet blir särskilt framträdande (Sjöstedt Landén 2017a–b; Ingridsdotter & Sjöstedt 2020; Lundgren & Sjöstedt 2020).

Diskussioner om Norrland tog allt mer plats i nationella medier i början av 2010-talet. Samtidigt växte ett motstånd i form av protester mot gruvor och andra exploateringar av Saepmie, inte minst i Gálllok/Kallak utanför Jokkmokk som med tiden fick internationell uppmärksamhet (se t.ex. Sjöstedt Landén 2017b). Men endast i en av de 316 artiklarna artikuleras ”Norrland”, ”Sápmi” och ”urban norm” tillsammans. Det är då just utifrån ett reportage om poeten och aktivisten Lo Lindström som medverkat i ett projekt för ungas kultur under rubriken ”Ung kultur utmanar den urbana normen”.

Norra Sveriges historieskrivning innehåller urfolk som skallmättes och drevs bort från sitt land. Den består av kolonisering av Sápmi, fattiga nybyggare i kronotorp och gruvindustri som etablerats på renbetesmarker. Det är på den marken vi vandrar, bygger vår nutid och också den historien vi medvetet eller omedvetet färgats av. Men vad gör den egentligen med oss? Med vårt skapande? Med Skellefteås konstnärer, poeter, författare? Hur påverkas kulturen av synen på norra Sverige, på glesbygd, på tallskogarna? [...] Då fick platsen ett värde och jag insåg: det var inte jag som ville lämna, det var den urbana normen som påverkat mig till att se min plats som mindre värd (*Norran* 13 jul 2017).

Debatten om relationer mellan ”Norrland” och ”södra Sverige” har haft ett stort uppsving i och med journalisten Po Tidholms essäbok *Norrland* som blev mycket populär och omtalad i både lokala och nationella medier (Sjöstedt Landén 2017a). Men flera samiska forskare har också visat att talet om ”Norrland” som antites till ”södra Sverige” eller ”Stockholm” (som ett tal om det rurala vs det urbana) osynliggör hur den svenska kolonialismen drabbar urfolket samer medan de som anslutits till den vita svenska majoritetsbefolkningen samtidigt erhållit privilegier av staten, inte minst i form av markägande (Össbo 2020).

Relationer mellan land och stad kompliceras idag ytterligare av högernationalistiska krafter. Även detta diskuteras i mediematerialet. Etnologen Kjell Hansen intervjuas i *Dagens Arena*:

Det borde finnas ett utrymme för en radikaliserings på dessa orter, men istället ser vi en vurm för den forna välfärdsstaten. SD har en väldigt hög andel väljare på gamla industriorter, men jag ser inte att folk är mer främlingsfientliga där än någon annanstans (*Dagens Arena* 1 apr 2019).

Även om vissa populistiska tendenser kan skönjas i mediernas rapportering av situationen på landsbygder (Nilsson & Lundgren 2019), så har jag inte sett exempel i medierna på att begreppet urban norm används av högerorienterade partier eller grupper för att försöka allokera det. För oss som skriver om och debatterar urban norm visar detta ändå på vikten av att vara tydlig med de bakomliggande intentioner och positioner som antas.

Diskussion och slutsatser

Genom att ”följa signifikanten” har medieanalysen visat i vilka sammanhang begreppet urban norm etablerats och blivit norm. Det visar sig att begreppet ges mening inom samtliga de regimer som Forsberg (2001) identifierat. Men särskilt ofta används i medierna begreppet inom ramen för en empowerment-doktrin, som ett sätt att ”vända på dikotomin” och säga att även det rurala är bra, det vill säga att ta begreppet rural och ladda det positivt. Men det normkritiska tänkandet som arbetats fram av postkoloniala, queer-, kvinno- och genusforskare, har även möjliggjort ett kritiskt perspektiv på hur platser normeras. För att öppna begreppet urban norm och dess potential för akademiska analyser – inte bara som ett signalord i offentliga debatter – blir det även viktigt att reflektera över vad som samtidigt tas för givet när en viss förståelse av ett begrepp sprids i medier. Akademisk begreppsutveckling bör därför innefatta en problematisering av hur begreppets fasthållande vid dikotomin urban/rural (även när den vänds på) kan bidra till en position som i sig har sina normativa förtecken.

Begäret att skapa en rural identitet som bygger främst på dess avståndstagande från det urbana, kan samtidigt dölja konflikter mellan olika upplevelser av ”ruralitet”. Till exempel kan den normalisera en position som handlar om att koloniala strukturer inte ifrågasätts och som inte erkänner att människor som lever och verkar i lands- och glesbygd drabbas olika av urbana såväl som rurala normer (se Ingridsdotter & Sjöstedt 2020). Detta skulle till exempel kunna förklara varför historisk och pågående kolonisering av Saepmie inte vävs in i diskussionen om urban norm i det undersökta materialet. Samma sak gäller migration och rasifiering av kroppar och platser, trots att både uttryck för rasism och urban norm nämns av vissa debattörer som en förväntad del av en intersektionell analys. Åberopandet av intersektionalitet riskerar – utifrån Lundström och Hübinettes (2020: 82) analys av den vita melankolins roll i den svenska hegemoniska vithetens historia – att endast bli en signal för en ”god vithet” vilken (åter igen) förutsätter en dikotom uppdelning mellan ”den icke-vita storstaden

och den vita landsbygden”. Det fortsatta dikotomisrandet mellan rural och urban kan även ge upphov till en förenklad bild av landsbygden som rasistisk och på så sätt avleda uppmärksamheten från att ta ett övergripande samhälleligt ansvar för rasistiska narrativ i Sverige (jfr Cairns 2013). Mediernas fasthållande vid dikotomin rural/urban kan därmed i sin tur bidra till att starkt begränsa begreppet urban norms förändrande och maktkritiska potential.

I sin typologisering av utvecklingen i rurala studier och genusstudier från 2001, skriver Forsberg också att forskningen börjat fokusera allt mer på att läsa och tolka texter för att på så sätt dekonstruera det som betraktats som traditionella sätt att förstå det rurala respektive män och kvinnor. Till stor del kan approachen i denna artikel i sig kan ses som en del av en sådan ”doktrin”. Men Forsberg lägger också till att detta sätt att fokusera narrativ samtidigt distanserar sig från den ”fysiska landsbygden” respektive fysiska män och kvinnor. Här skiljer sig min syn på diskurser och materialitet från Forsbergs. Istället för att (åter igen) skapa en dikotomi mellan det diskursiva och det materiella är det viktigt att kunna se de starka narrativen utan att för den delen behandla dem som om de inte var grundade i, och har konsekvenser för, det materiella. I sina studier av ras och rasifiering har Stuart Hall (1997) exempelvis klargjort att kritiska studier behöver rikta blicken mot samspelet mellan representationer av rasskillnader, tillskrivande av makt och produktion av kunskap eftersom dessa diskursiva processer är avgörande för hur skillnad skapas, förstås och upplevs materiellt och kroppsligt. De system som ges företräde att organisera skillnader i meningssystem, med vilka vi begripliggör världen måste således alltid betraktas som diskursiva men därmed inte som mindre verkligt upplevda (Jhally 1997: 10). Signifikanten kan således ses som en ”organisatör” av mening som ”villkorar hur människor kan identifiera sig” och har ”betydelse både för hur människor som kommer från eller bor i landsbygder respektive städer uppfattas av sig själva och andra” (Lundgren 2020: 10) – oavsett om den benämns som en urban norm eller ej. Analysen av mediematerialet i den här artikeln, menar jag, visar att begreppet urban norm används i sammanhang där det bidrar till platsrepresentationer som har betydelse för hur människor som tar del av dem identifierar sig och uppfattar andra.

De maktordningar som medierna främst diskuterar urbana normer i relation till utgörs av dikotoma föreställningar om kön (och i någon mån sexualitet) samt av ekonomiska orättvisor mellan administrativa enheter såsom kommuner (inte främst mellan människor). Begreppet används däremot sällan för att utmana normer om vithet, kolonialism och ägande av ”det rurala” i symbolisk såväl som materiell bemärkelse. Analysen av mediematerialet visar samtidigt att de riktningar och diskussioner som tar form i akademiska forskningsfält ger ekon i de debatter som förs i medierna, vilket

innebär möjligheter såväl som ansvar. Processer av meningstillskrivning (*signifying practices*) är djupt politiska. Här har akademien och särskilt den kritiska forskningen en viktig roll att problematisera både de egna forskningsfältens invävning i sådana processer såväl som problematisera de former begreppet tar i framtiden.

Tillkännagivanden

Den här studien ingår i projektet ”Rural resiliens: Etnografiska perspektiv på norrländska landsbygders frivilligarbete” (2018-01582) finansierat av Vetenskapsrådet.

Författarpresentation

Angelika Sjöstedt är docent i genusvetenskap vid Mittuniversitetet. Hon forskar om plats, makt och motstånd i formeringen av rurala identiteter.

Referenser

- Björkman, Lotta & Bromseth, Janne (2019). *Normkritisk pedagogik: Perspektiv, utmaningar och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Cairns, Kate (2013). Youth, dirt, and the spatialization of subjectivity: An intersectional approach to white rural imaginaries. *The Canadian Journal of Sociology* 38(4), 623–646.
- Chang, Wei-yuan & Glynos, Jason (2011). Ideology and politics in the popular press: The case of the 2009 UK MPs' Expenses Scandal. I: Dahlberg, Lincoln & Phelan, Sean (red) *Discourse theory and critical media politics*. London: Palgrave Macmillan.
- Dahl, Ulrika (2004). *Progressive women, traditional men: The politics of "knowledge" and gendered stories of "development" in the northern periphery of the EU*. (Diss.) Santa Cruz, CA: University of California.
- Dahl, Ulrika (2005). Scener ur ett äktenskap: Jämställdhet och heteronormativitet. I: Kulick, Don (red) *Queersverige*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Ernehed, Kristina, Kvarnlöf Susanne, Olofsson Frestadius, Anna, Skarp Andersson, Jenni & Svedenmark, Sara (2020). Kommunala nyckeltal och brinnande chatt-trådar. Berättelsen om det kvinnliga medborgarinitiativet Krokoms Växtkraft. *Tidskrift för genusvetenskap* 41(4), 9–14.
- Forsberg, Anette (2010). *Kamp för bygden. En etnologisk studie av lokalt utvecklingsarbete*. (Diss.) Umeå: Umeå universitet.
- Forsberg, Gunnel (2001). Rural and gender studies: A conceptual comparison. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 55(3), 152–160.
- Grelsson Almestad, Elin & Sjöstedt, Angelika (2020). Att vända sig till varandra. *Provins* 39(1), 8–11.
- Ingridsdotter, Jenny & Sjöstedt, Angelika (2020). Kolonial moral: Lokalt motstånd på en global marknad. I: Lundgren, A.S. (red) *Makt, moral, motstånd: Engagemang för norrländska landsbygder*. Umeå: Umeå universitet (s 79–102).
- Jhally, Sut (1997). Race the floating signifier: Featuring Stuart Hall. <https://www.mediaed.org/transcripts/Stuart-Hall-Race-the-Floating-Signifier-Transcript.pdf>
- Lundgren, Anna Sofia (red) (2020). *Makt, moral, motstånd: Engagemang för norrländska landsbygder*. Umeå: Umeå universitet.
- Lundgren, Anna Sofia & Sjöstedt, Angelika (2020). Frivilligengagemang och motståndspraktiker: Landsbygder, genus och protester i Norrlands inland. *Tidskrift för Genusvetenskap* 41(4), 37–59.
- Lundström, Catrin & Hübinette, Tobias (2020). *Vit melankoli. En analys av en nation i kris*. Stockholm: Makadam.
- Nationalencyklopedin, KvinnorKan. ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kvinnor-kan, hämtad 2021-08-01.
- Nilsson, B. & Lundgren, A.S. (2019). Morality of discontent: The constitution of political establishment in the Swedish rural press. *Sociologia Ruralis* 59(2), 314–328.
- Phelan, Sean & Dahlberg Lincoln (2011). Discourse theory and critical media politics: An introduction. I: Dahlberg Lincoln & Phelan Sean (red) *Discourse theory and critical media politics*. London: Palgrave Macmillan.
- Rönblom, Malin (2008). Var tog politiken vägen? Om regionalpolitik, jämställdhet och statens förändrade former. *Tidskrift för genusvetenskap* 1, 31–52.
- Scott, Joan (2011). *The fantasy of feminist history*. Durham: Duke University Press.
- Silow Kallenberg, Kim; Ingridsdotter, Jenny; Vallström, Maria & Wollin Elhouar, Elisabeth (2017). Nätrum och nåttid: En etnografisk metoddiskussion med utgångspunkt i en studie av rurala kvinnors Facebookforum. *Budkavlen* 96, 24–37.
- Sjöstedt Landén, Angelika (2012). *Moved by relocation: Professional identification in the decentralization of public sector jobs in Sweden*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Sjöstedt Landén, A. (2017a). En berättelse om gruvmotstånd: en berättelse om Norrland? I: Öhman, Anders & Nilsson, Bo (red) *Brännpunkt Norrland: Perspektiv på en region i förändring*. Umeå: Bokförlaget h:ström.
- Sjöstedt Landén, A. (2017b). ”Gruvboom kallade de det”: Gruvkritik och kamp för alternativa samhällen. I: Liliequist, Marianne & Cocq, Coppélie (red) *Samisk kamp: Kulturförmedling och rättviserörelse*. Umeå: Bokförlaget h:ström.
- Sjöstedt Landén, Angelika, Ljuslinder, Karin & Lundgren, Anna Sofia (2017). The moral geographies of public sector job relocation: Discourses of compensation and competence in the Swedish news press. *Social & Cultural Geography* 18(5), 632–644.
- SOU 2017:1. För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. Stockholm: Näringsdepartementet.
- SOU 2003:29. Mot en ny landsbygdspolitik. Stockholm: Näringsdepartementet.
- Svensson, Lotta (2017). *Lämna eller stanna? Valmöjligheter och stöd för unga i "resten av Sverige"*. Lund: Nordic Academic Press.
- Vallström, Mikael (red) (2014). *När verkligheten inte stämmer med kartan*. Lund: Nordic Academic Press.
- Össo, Åsa (2020). Från lappmarksplakat till anläggsamhällen: Svensk bosättarkolonialism gentemot Sápmi. *Historisk Tidskrift* 140(3), 420–443.

Tidningsartiklar

- Alingsås Tidning* 2017-08-05. De utmanar den urbana normen.

- Arbetsbladet* 2019-01-24. Politiker och media sviker landets unga.
- Dagens Arena* 2019-04-01. ”Motståndet är för svagt och för oorganiserat”.
- Dagens ETC* 2016-08-31. ”Mediekris öppnar för landsbygds-korruption”.
- ETC* 2017-10-19. Efterlyses: Mäns berättelser om övergrepp.
- Hallands Nyheter* 2016-09-29. Vänsterpartist ska prata landsbygd i Falkenberg
- Landets Fria* 2017-05-24. Konstnärer utforskar den urbana myten.
- Nordsverige* 2018-08-02. En snedvriden debatt på stadens villkor.
- Norran* 2017-07-13. ”Synen på oss – det är sådan jävla bullshit”.
- Norran* 2020-06-26. Stiftelser satsar på ungdomar i Arjeplog.
- Skaraborgsbygden* 2016-11-18. Kultur mot urban norm.
- Smålands-Tidningen* 2016-09-30. De vill inte se hela bilden.
- Tidningen Ångermanland* 2017-03-25. Viktiga perspektiv saknas i landsbygdsutredningen.
- Västerbottens-Kuriren Plus* 2018-08-08. ”Ett sätt att utmana den urbana normen”.
- Västerbottens-Kuriren Premium* 2021-04-15. Det är landsbygderna som bär upp Umeåregionen.
- Västerbottens-Kuriren* 2021-04-16. Det är landsbygderna som bär upp Umeåregionen.
- Östersunds-Posten* 2015-11-18. Karin Jonsson: Därför startade jag Glesbygds-girls.
- Östersunds-Posten* 2016-03-08. Fira inte ditt kön: Klaga och skrik om det skeva.
- Östersunds-Posten* 2015-03-26. Att kunna skildra andras verklighet är svårt för vilken skicklig journalist som helst.
- Östersunds-Posten* 2016-10-04. ”Scenskolan gav mig ett jävlar anamma”.
- Östersunds-Posten* 2017-12-29. Hemvändaren som vände om igen.

Citera den här artikeln: Sjöstedt Angelika. 2021. Urban norm tar form: Doktriner, historiska ekon och kollektivt identitetsbyggande i svensk nyhetsmedia. *Kulturella Perspektiv*, vol. 30. Tema: Urban norm, s. 1–9.

Mottagen: 20 september 2021 **Accepterad:** 3 december 2021 **Publicerad:** 11 januari 2022

Copyright: © 2021 Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0, som tillåter obegränsad användning, distribution och reproduktion i samtliga medieformat, förutsatt att ursprunglig(a) författare och källa uppges. Se <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Kulturella Perspektiv — Svensk etnologisk tidskrift, ISSN 1102-7908, är en expertgranskad Open Access-tidskrift som publiceras av Föreningen Kulturella Perspektiv.

OPEN ACCESS